

ДОКУМЕНТИ ЗА ПОЛИТИКА И ПРЕДЛОЖЕНИ ИНТЕРВЕНЦИИ ЗА СТИМУЛИРАЊЕ НА ЖЕНСКОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО И РАЗВОЈ НА КОМПАНИИ ВО СОПСТВЕНОСТ НА ЖЕНИ

(како дел од прекуграничниот проект
Развој на микро-претпријатија во сопственост на жени од
прекуграничниот регион)

ДОКУМЕНТИ ЗА ПОЛИТИКА И ПРЕДЛОЖЕНИ ИНТЕРВЕНЦИИ ЗА СТИМУЛИРАЊЕ НА ЖЕНСКОТО ПРЕТПРИЕМНИШТВО И РАЗВОЈ НА КОМПАНИИ ВО СОПСТВЕНОСТ НА ЖЕНИ

Жените се недоволно застапени во популацијата на претприемачи во сите земји и можат лесно да се илустрираат со референцијална точка за сопствеништво на жени, како процент од вкупните сопственици на деловни активности кои варираат од околу 5-7-9% во Бангладеш и Турција, до 15-18% во некои економии со средни приходи и до 30-35% во Нов Зеланд, Австралија и САД. Јасно е потврдено со најновиот извештај заклучно со 2019 година, каде има и некои земји со ниски приходи како Гана и Уганда со релативно висок процент од 37-38% од жени сопственици на деловни активности.

Обете Република Северна Македонија и Албанија се борат со ваков вид на податоци од минатото, но со најновиот извештај за родовата статистика во Албанија на пример што го објавува Институтот за статистика (Инстат), можеме да откриеме дека во 2018 г. дистрибуцијата на активни претпријатија по регион укажува на тоа дека претпријатијата на жени сопственици или менаџери се главно концентрирани во регионот Тирана (32,2%). Следат Тирана од Леже (28,9%), додека производителите во Елбасан се претставени само со (15,9%).

Потоа, исто така, во Република Северна Македонија можеме да го видиме истиот тренд во најновиот извештај од 2019 година, објавен од Државниот завод за статистика, со просечни 19,5% од жените работодавачи. Овие бројки се сеуште далеку од европскиот просек, особено оној во руралните области и се далеку од нормална распределба на 50/50% од мажи и жени кај популацијата. Ова е клучна причина за дизајнирање на мерки на политика во корист на женското претприемништво и го потенцира фактот дека ако не интервенираме во политика, жените не можат да се развиваат во светот на бизнисот, вработувањето и приходот на еднаква основа.

Жените имаат тенденција да работат со помали и помалку динамични бизниси од мажите и со поголема веројатност да работат во не-капитални и интензивни сектори, вклучително и услуги, кои често имаат помал потенцијал за создавање висок и одржлив приход. Ова е уште една причина за дизајнирање на специфични интервенции насочени кон зголемување на претприемништвото кај жените и нивно поттикнување за водење бизнис. Тоа не само што им помага на женскиот дел од населението да се вработат преку еден вид програма за социјално вклучување и заштита, туку го стимулира бизнисот и помага на економијата да расте и да се развива.

Подолу се дадени неколку кратки информации за политиките и предложените интервенции утврдени со проектот за развој на микропретпријатија за жени во

прекуграничната област. Краткорочните информации се развиваат врз основа на придонесот акумулиран во текот на студиите за изводливост спроведени во двете земји, комуникација со жени потенцијални и постојни претприемачи, како и дискусии за политики организирани со релевантни засегнати страни во двете земји.

Од сите идеи, 5 документи за политика се развиваат и се образложени во соодветен образец со цел дискутирање за истиот со соодветната институција. Кратките документи за политиката се темелат на одредени прашања, при што беше констатиран висок консензус кај консултантската публика. Всушност, овие идеи беа поддржани со повеќе од 96% од мислењата на сите вклучени. Затоа, тие треба да се дискутира со релевантните национални институции во двете држави и да се преговара дали некој или сите нив може да бидат овластени и спроведени во следниот период од околу 6 месеци до крајот на проектот. Поради неодамнешните кризи со корона вирусот, секој краток документ на политиката може да се испрати писмено до соодветната институција, а барем писмен одговор треба да се добие за соодветноста на предложената политика и веројатноста дека некој од нив може да се спроведе од релевантните институции порано или подоцна. Подолу е списокот на сите предложени политики, а понатаму секоја од нив е разработена со клучни елементи:

- Документ на политика бр. 1 – Овозможување на жените поголема шанса да добијат поддршка во рамките на различни програми за грантови за започнување бизнис
- Документ на политика бр. 2 – Олеснување на пристапот до финансии преку специфичен инструмент за финансирање, дизајниран како гарантен фонд и механизам за женски претпријатија
- Документ на политика бр. 3 – Олеснување на казните и зајакнување на улогата на образованието на инспекциите и контролите за микро-деловните активности (и индиректно за жените во сопственост)
- Документ на политика бр. 4 – Стимулирање на заеднички деловни инвестиции помеѓу две различни претпријатија и унапредување на меѓусекторска соработка помеѓу жени во сопственост
- Документ на политика бр. 5 – Олеснување на новите мерки за прекугранична соработка и унапредување

ДОКУМЕНТ НА ПОЛИТИКА БР.1

ДА ИМ СЕ ОВОЗМОЖИ НА ЖЕНИТЕ СО ПОВИСОКИ
ШАНСИ ДА ДОБИЈАТ ПОДДРШКА ВО РАМКИТЕ НА
РАЗЛИЧНИ ГРАНТОВИ И ПРОГРАМИ ЗА
ФИНАНСИРАЊЕ ЗА ЗАПОЧНУВАЊЕ БИЗНИС

(ПРОГРАМА ЗА ГРАНТОВИ ЗА САМОВРАБОТУВАЊЕ
ВО МАКЕДОНИЈА И ШЕМА НА ФИНАНСИРАЊЕ ВО
АЛБАНИЈА)

Име / назив на политика или мерка	Приоретизирање на женски апликации во процесите на финансирање преку постојните шеми за грантови и програми за финансирање за започнување на сопствен бизнис
Главната логика зад предложената интервенција	Главната логика на овој документ на политика е поврзана со надминување на традицијата во обете земји што не оди во прилог на жените за започнување на сопствен бизнис, ниту пак поддржување на жените во деловното работење во целина. Затоа, овој документ на политика предлага специфична процедура за евалуација со даден приоритет (повисоки оценки) на предлози во име на жените и обезбедување на средства за жените за основање на компанија. Оваа мерка моментално не е активна во двете држави.
Специфична логика и поширок простор на интервенција	Специфичната програма за грантови за самовработување во Р.С.Македонија и активните мерки на пазарот на трудот (АМПТ) во Албанија сè уште не се користат подеднакво од страна на жените и мажите. Вообичаено, жените аплицираат со околу 34-36% од населението за достапните АМПТ во Р.С.Македонија, а им се обезбедуваат грантови за самовработување со околу 18% до 26% од грантовите што се нудат на национално ниво во Р.С.Македонија. Тоа се податоци за просекот на искористеност на грантовите за самовработување од страна на жените во периодот од 2015 - 2018 година, додека на локално ниво и во руралните заедници, учеството на жените во започнување на сопствен бизнис е значително ниско. За Албанија тие видови на податоци во моментот не се достапни. Затоа од најголема важност е да се најде начин и да и се обезбеди на женската популација поголеми шанси за финансирање во рамките на реалните процедури за дистрибуција на средства и грантови за започнување на бизниси, како и да добијат поголема шанса за одобрување на грант за самовработување.
Релевантност за специфични сектори	Ова конкретно се однесува на секторите во руралните региони и многу често претставува сектор каде жените започнуваат со „типичен женски бизнис“, како што се услуги, особено оние што се поврзани со кројачки салони, козметика, образование и игротеки за деца. Други видови на бизниси каде често се вклучени жени претприемачки се поврзани со секторот туризам и угостителство и мали трговски сектори како што се бутици, продавници за продажба

	на мало и сметководствени услуги. Ако станува збор за производство, жената најчесто е вклучена во текстилната индустрија, уметност, занаетчиски сектор и дизајн.
Објаснување на идентификуваниот проблем	Владите на двете држави - Република Северна Македонија и Албанија треба да најдат институционално решение за поддршка на женскиот дел од населението во распределбата на средства за самовработување, започнување и развој бизнис воопшто. Тие треба да го направат системот за аплицирање на грантови подостапен за жените - да понудат конкретни инфо-сесии за жени со цел да ги мотивираат жените да аплицираат, но исто така, институциите треба да обезбедат систем на евалуација со цел жените да добијат поголеми шанси за грант за самовработување. Крајната цел е да се зголеми бројот на жени кои добиваат средства и да се зголеми процентот на жени претприемачи кои успеваат да отворат компании. Наоѓање на решение за ова може да биде жените да добијат повеќе бодови во системот за бодување за своите бизнис планови или да најдат друго системско решение со цел жените да учествуваат со еднаква распределба на грантовите и средствата на основа на 50%/50%. Може 50% од грантовите да бидат доделени на машки лица, а потоа да се одобруваат грантови за жени, без оглед на поените. Тоа е таргет што е поблизу до потребната распределба на грантовите и средствата што ги добиваат жените кои се еднакви на оние на мажите.

Предложена мерка и / или инструмент за интервенција	Предлог политиката нуди повеќе можности за започнување на бизнис во рамките на програмата за грантови за самовработување, каде бизнис плановите доставени од жени треба да добијат на поголема важност и/или да добијат повеќе поени во процесот на евалуација. Постапката не се однесува за делот на фондот што е наменет исклучиво за жените, како оној што го обезбедува Министерството за економија во Македонија, што е добар пример за создавање посебен фонд за поттикнување и поддршка на женското претприемништво. Всушност, тоа би можело да биде дел од решението понудено за Албанија во создавање фонд понуден специјално за стимулирање на женското претприемништво.
Релевантен закон, подзаконски акт или друг предложен документ	Овој документ на политики не се однесува на конкретен закон или подзаконски акт што треба да се промени. Оваа предлог политика е поврзана само со ревизија на процесот на аплицирање и критериумите за селекција/системот на бодување. Предлогот е да се ревидираат со цел да станат родово-сензитивни. Ова е единствениот начин да се дојде до брзи решенија, со цел да се надмине традиционалниот систем на вредности, каде жените се потиснати да размислуваат за себе како деловни жени. Дополнително на тоа, документот опфаќа и промена во образовниот систем и системот на домашна социјализација за кој ќе треба подолго време за да биде променет.
Одговорна институција	Водечка институција во овој поглед е Министерството за труд и социјална политика, а исто така и Агенцијата за вработување, кои треба да работат заедно во утврдувањето на новите и ревидирани процедури за примена и управување со грантови и фондови. Во Р.С.Македонија овој систем треба да се применува во Агенцијата за поддршка на претприемништво и програмата за обезбедени ваучери. Како добри примери може да ги наведеме Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и Агенцијата ИПАРД, додека во фондот ИПАРД веќе е имплементиран критериум со помош на кој апликацијата за жени се третира со поголем приоритет и добива повеќе поени во процесот на евалуација.

Очекуван резултат (и)	Очекуваните резултати вклучуваат: - Повеќе бизниси и основани компании од жени - Намалување на невработеноста кај женската популација
Следни активности	Предложување на мерката до Министерството за труд и социјална политика и доставување на писмен предлог. Стапување во контакт и процес на преговарање, убедување со факти , бројки и примери од развиените земји.

ЈАВНИ НАБАВКИ

Јавните набавки претставуваат околу 14% од БДП во Европската унија (ЕУ, 2016 година). Сепак, учеството на жените на овие пазари останува ниско, проценето на 1% од јавните договори ширум светот. Зголемената помош за набавка, помагање на жените успешно да влезат и да работат на владините пазари, станува аксономски начин на кој владите ги поддржуваат жените претприемачи преку мобилни алатки. Голем број на држави сега имаат on-line портали за да помогнат во информирањето за можностите за набавка, вклучително и фондови за инвестирање, аплицирање и доделување грантови.

- Мотивите и намерите во претприемништвото на жените претприемачи се разликуваат во однос на мажите. Се чини дека некои жени започнуваат сопствен бизнис за да можат да остварат подобар баланс помеѓу приватниот и професионалниот живот, додека други започнуваат деловни активности за да го избегнат „стаклениот таван“ при вработувањето. Иако е важно за поединците да имаат опсег на избори на пазарот на трудот, жените имаат тенденција да имаат латентен претприемачки потенцијал што не се реализира. Креаторите на политики треба да го активираат овој потенцијал, прифаќајќи дека жените се хетерогена група со многу разлики во нивните мотивации, намери и проекти.

- Предизвиците со кои жените се соочуваат при започнување на сопствен бизнис најчесто се однесуваат на обесхрабрувачки социјални и културни ставови, пониски нивоа на вештини за претприемништво, поголеми потешкотии во пристап до финансирање, помали и помалку ефикасни претприемачки мрежи и рамки на политики кои го обесхрабруваат женското претприемништво. Традиционалните инструменти како што се обука и грантови се користат за решавање на овие бариери, но овие пристапи треба да се прошират затоа што тие немаат целосен дострел кај населението.

- Почнуваат да се појавуваат неколку нови пристапи за поддршка на жените во претприемништво. Многу земји го истражуваат потенцијалот за користење јавни набавки за да отворат можности за жените на пазарот и да обезбедат поголема поддршка за жените-претприемачи ориентирани кон раст со обезбедување на програми за деловно забрзување на бизнисот и создавање на инфраструктура за ризичен капитал.

- Треба да се подобрат широките институционални услови. Еден аспект е културата. Претприемачите се под силно влијание на идеалите и социјалниот контекст. Затоа е важно да се промовираат жените претприемачи како идеали и да се осигура дека образовниот систем е неутрален меѓу половите и не ги обесхрабрува жените да се вклучат во научно-технолошките дејности (т.е. наука, технологија, инженеринг и математика). Конечно, може да се преземат повеќе насочени активности за да се осигура дека семејната традиција, социјалните политики и даночните политики не прават дискриминација на женското претприемништвото.

Policy Briefs and Proposed Interventions for Stimulating of Women Entrepreneurship and Development of Women-owned Businesses

(as part of the cross-border project on Development of Microenterprises in ownership of women from the cross-border region)

Policy Briefs and Proposed Interventions for Stimulating of Women Entrepreneurship and Development of Women-owned Businesses

Women are under-represented among the population of entrepreneurs in all countries and it can be easily illustrated with the benchmark of women business owners as a percentage of total business owners that vary from around 5-7-9% in Bangladesh and Turkey, up to 15-18% in some middle income economies, and up to 30-35% in New Zealand, Australia and the United States.¹ It is clearly confirmed with the latest report as of 2019, where there also some low-income countries such as Ghana and Uganda with a relatively high percentage of 37-38% of women business owners.

Then both Republic of North Macedonia and Albania struggle with data of this kind in the past, but with the latest report on gender statistics in Albania for example that is published by the Institute of Statistics (Instat), we can find that in 2018, the distribution of active enterprises by region indicates that enterprises with women owners or managers are largely concentrated in Tirana region (32.2 %). Tirana is followed by Lezhës (28.9 %), while manufacturers in Elbasan are only represented with (15.9 %)².

Then also in the Republic of North Macedonia we can follow the same trend in the newest report as of 2019, published by the State Statistical Office, with an average of 19.5% of women among employers.³ Those numbers are still far from the European average, especially the one in rural areas, and is far from a normal distribution of 50/50% of male and female in the population. This is a key reason for design of policy measures in favor of women entrepreneurship and recognize the fact that if we do not intervene with policies, the women cannot develop in the world of business, employment and income on an equal base.

Women tend to operate smaller and less dynamic businesses than men and are more likely to operate in non-capital and intensive sectors including services, which often have lower potential for generating a high and sustainable income. That is another reason for designing of specific interventions aimed for increase of entrepreneurship among women and encouraging them to do business. That is not only helping female part of population to get to employment as a kind of social inclusion and protection program but is stimulating business and is helping economy to grow and develop.

Below are few policy briefs and proposed interventions identified by the project on Microenterprise development for women in the cross-border area. Policy briefs are

---

¹ <https://newsroom.mastercard.com/wp-content/uploads/2019/11/Mastercard-Index-of-Women-Entrepreneurs-2019.pdf>

² http://www.instat.gov.al/media/6413/burra-dhe-gra_2019.pdf, active entrepreneurs by region (pg. 104)

³ <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/Gender2019.pdf>, presence of women among employers (pg. 67)

developed on the base of input collected throughout feasibility studies conducted in both countries, communication with women potential and existing entrepreneurs, and also policy discussions organized with relevant stakeholders in both countries.

From all ideas, 5 policy briefs are developed and elaborated in an appropriate template in order to discuss it with relevant institution. The policy briefs are developed on issues whereas a high consensus was reached among the consulted audience. In fact, those ideas were supported with more than 96% of the opinions of all involved. Therefore, they need to be discussed with relevant national institutions in both countries and negotiated if/whether any or all of them can be empowered and implemented in the next period of about 6 months to the end of the project. Due to the recent crises with corona virus, each policy brief can be sent in written to the relevant institution, and at least a written respond needs to be collected on the appropriateness of the proposed policy, and probability that any of them can be implemented by the relevant institutions sooner or later.

Below is the list of all proposed policies, and further each of them is elaborated with key elements:

- Policy brief No. 1 – Provide women with higher chance to get support under different grant programs for starting a business
- Policy brief No. 2 – Facilitate access to finance through a specific financing instrument designed as a Guarantee Fund and mechanism for the women-owned enterprises
- Policy brief No. 3 – Alleviating penalties and strengthening of education role of inspections and controls for the micro-businesses⁴ (and indirectly to women-owned businesses)
- Policy brief No. 4 – Stimulating on joint business investments between two different enterprises and promotion of cross-sectoral cooperation among women-owned businesses

Policy brief No. 5 - Facilitating on new measures for cross-border cooperation

---

⁴ The microbusiness is recognized in a trader/company with an average number of employees, based on hours worked that is up to 10 employees, and a gross income generated by the trader/company that does not exceed EUR 50,000 per year (expressed in a value of mk denars); This distinction is in accordance with the Trade Law with the latest consolidation as of 25.12.2018 <https://dejure.mk/zakon/zakon-za-trgovskite-drushtva>

Policy brief

No. 1

Provide women with higher chance to get support under different grant and funding programs for starting a business (self-employment grant program in MK, and funding scheme in Alb)

Name/ title of policy or intervention	Recognizing women applications with a higher score and priority for funding under the existing grant schemes and funding programs for starting of business
Main logic behind the proposed intervention	The main logic in this proposed measure is related to the overcoming of the tradition in both countries that is not going in favor for women and girls to start-up business, neither is supporting females in doing business in general. Therefore, the policy brief proposes a specific procedure for evaluation with a given priority (higher scores) of proposals on behalf of females and providing funding for women to establish a business and company. This measure for the moment is not active in both counties.
Specific logic and wider area of intervention	The specific self-employment grant program in Macedonia and active labor market measures (ALMM) in Albania are not still utilized by women on an equal base to those of man. Usually the women apply with about 34-36% of the population for available ALMM in Macedonia, and they are provided with grants for self-employment with around 18% up to 26% of the grants offered at national level in Macedonia⁵. That is an average data that has been utilized by women in the period 2015 – 2018, while at local level and in the sub-urban communities, the participation of women in starting up her own business is lower or very low. For Albania, those kinds of data are not available at the moment. Therefore, it is of utmost importance to find a way and provide female part of the population with more prospects to get funding within the actual procedures for distribution of funds and grants for start-up businesses. And get a higher chance to be provided with a grant for self-employment.
Relevance for specific sectors	It specifically relates to sectors in rural and sub-urban areas, and very often represent sector where women start with "a typical business" such as services, especially those related to haircut, cosmetics, education and play services for children etc. Other types of business where we can find women in ownership are connected to tourism and hospitality sector, and retail and small trade sector, such as boutiques, shops for sale and trade of different stocks and goods. If it is about production, it is usually connected with garment and textile, then also art&craft sector, design and rarely IT services.
Elaboration of the identified problem	The government in two of the countries – Republic of North Macedonian and Albania need to find an institutional solution for support of female part of the population in distribution of funds for self-employment, starting/and doing business in general.

⁵ Feasibility study conducted by the project, available at <http://www.cup.org.mk/publications/Fizibiliti-studija-mikropretrprijatija-mk.pdf> , page 23 with data provided by the Agency of Employment on utilization of active labor market measures (ALMM) in Macedonia for the period 2005 - 20018

	They need to make the system of applying for grants more responsive for the women – offering specific info-sessions for women in order to motivate women to apply, but also, the institutions need to provide a system for evaluation with greater chances of women to receive grant for self-employment. Thus, the final aim is to increase number of women that receive funds and increase the percentage of women entrepreneurs that succeed to open start-up companies. Finding a solution for this could be that females get more points in the scoring system for their business plans, or find another systemic solution in order that women participate with an equal distribution of grants and funds on 50/50% base. Could be that grants are disbursed to male up to 50%, and then fill-in with grants for women nevertheless of number of points. That is a target that is closer to the natural distribution of grants and funds received by women that is equal to those of men.
Proposed measure and/or instrument for intervention	The proposed measure offers more opportunities to start with a business under self-employment grant program, where business plans submitted from women need to be recognized with a higher importance and/or evaluated with a higher score and/or getting more points in the evaluation process. The procedure does not apply for the part of fund that is exclusively offered for women, such as the one provided by Ministry of Economy in Macedonia, which is a good example of creating a specific fund to overcome the same problem. In fact, it could be part of the solution offered for Albania in creating a fund offered specifically for stimulating of women entrepreneurship.
Relevant law, by-law or other policy document proposed for change	For this policy brief, there is not a law or by-law documents that needed to change. It is only related to a revision of the applying process and selection criteria/scoring system. The proposal is to be revised in order to become more gender-sensitive. That is the only way for quick solutions, in order to overcome the traditional values system, where the women are suppressed to think of herself as a business women. The other way around encompass also a change in education system, and system of home socialization that takes a longer time to change.
Responsible institution	The lead institution in this respect is the Ministry of Labor and Social Policy, and also Agency of Employment that need to work together in setting up the new and revised procedures for applying and administration of grants and funds. The same system needs to apply in the Agency for Support of Entrepreneurship in Macedonian case and program on provided vouchers. One very good example is set up in the Ministry of Agriculture, Forestry and Water Economy/and IPARD Agency, whereas the IPARD fund is already set-up on such a criterion where application of women are treated with higher priority and get more points in the evaluation process.

Expected result(s)	The expected results include: - More businesses and start-up companies set up by women - Decrease of unemployment among the women population
Immediate follow up activities	Propose the measure to the ministry of labor and Social Policy and submit a written proposal. Get in contact and negotiation process, convince with facts and figures and cases in developed countries.

Public procurement

Public procurement represents approximately 14% of GDP in the European Union (EU, 2016). However, women's participation in these markets remains low, estimated at 1% of public contracts around the world. Increasingly procurement assistance, helping women enter and operate successfully in government markets, is becoming a common way in which governments are supporting women entrepreneurs through mobile tools. A number of countries now have on-line portals to assist in exploring procurement opportunities, including the means of announcing, competing, and awarding contracts

- Women entrepreneurs tend to have different motivations and intentions in entrepreneurship than men. Some women appear to be more likely to go into self-employment to better manage their work-life balance and others start businesses to avoid the "glass ceiling" in employment. While it is important for individuals to have a range of choices in the labour market, women tend to have latent entrepreneurial potential that is not realized. Policy makers need to unlock this potential, recognizing that women are a heterogeneous group with many differences in their motivations, intentions and projects.
- The challenges that women identify in starting a business include discouraging social and cultural attitudes, lower levels of entrepreneurship skills, greater difficulty in accessing start-up financing, smaller and less effective entrepreneurial networks and policy frameworks that discourage women's entrepreneurship. Traditional instruments such as training and grants are used to address these barriers but these approaches need to be expanded because they have not had a full reach into the population.
- Several new policy approaches to supporting women in entrepreneurship are starting to emerge. Many countries are exploring the potential of using public procurement to open up market opportunities for women and providing more support for growth-oriented women entrepreneurs with dedicated business incubator and business accelerator programmes and the creation of an infrastructure for risk capital.
- The broad institutional conditions also need to be improved. One aspect is culture. Entrepreneurs are strongly influenced by role models and social context. It is therefore important to promote women entrepreneurs as role models and ensure that the education system is gender-neutral and does not discourage women from going into STEM fields (i.e. science, technology, engineering and mathematics). Finally, more targeted actions can be taken to ensure that family policies, social policies and tax policies do not discriminate against entrepreneurship by women.

Përmbledhje të politikave dhe ndërhyrjeve të propozuara për stimulimin e sipërmarrjes së grave dhe zhvillimin e bizneseve në pronësi të grave

(si pjesë e projektit ndërkufitar për Zhvillimin e Mikro-Ndërmarrjeve

në pronësi të grave nga rajoni ndërkufitar)

Përmbledhje të politikave dhe ndërhyrjeve të propozuara për stimulimin e sipërmarrjes së dhe zhvillimin e bizneseve në pronësi të grave

Gratë janë të nën-përfaqësuara në mesin e popullatës së sipërmarrësve në të gjitha vendet dhe kjo mund të ilustruhet lehtësisht me përcaktimin e grave pronare të biznesit si një përqindje e pronarëve të përgjithshëm të biznesit që ndryshojnë nga rreth 5-7-9% në Bangladesh dhe Turqi, deri në 15-18% në disa ekonomi me të ardhura të mesme dhe deri në 30-35% në Zelandën e Re, Australi dhe Shtetet e Bashkuara⁶. Është konfirmuar qartë me raportin e fundit që nga viti 2019, ku ka edhe disa vende me të ardhura të ulëta si Gana dhe Uganda me një përqindje relativisht të lartë 37-38% të grave pronare të kompanive.

Atëherë si Republika e Maqedonisë së Veriut ashtu edhe Shqipëria luftojnë me të dhëna të këtij lloji nga e kaluara, por me raportin e fundit për statistikat gjinore në Shqipëri për shembull që është botuar nga Instituti i Statistikave (Instat), mund të zbulojmë se në vitin 2018, shpërndarja e ndërmarrjeve aktive sipas rajonit tregon që ndërmarrjet me gra pronare ose menaxher janë kryesisht të përqendruar në rajonin e Tiranës (32.2%). Tirana ndiqet nga Lezha (28.9%), ndërsa prodhuesit në Elbasan përfaqësohen vetëm me (15.9%)⁷.

Pastaj edhe në Republikën e Maqedonisë së Veriut mund të ndjekim të njëjtin trend në raportin më të ri të vitit 2019, botuar nga Zyra e Statistikave Shtetërore, me një mesatare prej 19.5% të grave në mesin e punëdhënësve⁸. Këto numra janë akoma larg nga mesatarja evropiane, veçanërisht ajo në zonat rurale, dhe është larg nga një shpërndarje normale prej 50/50% të meshkujve dhe femrave në popullatë. Kjo është një arsye kryesore për hartimin e masave të politikave në favor të sipërmarrjes së grave dhe pranojmë faktin që nëse ne nuk ndërhyjmë me politika, gratë nuk mund të zhvillohen në botën e biznesit, punësimit dhe të ardhurave në një bazë të barabartë.

Gratë kanë tendencë të operojnë biznese më të vogla dhe më pak dinamike se burrat dhe ka më shumë të ngjarë të operojnë në sektorë jo kapitalë dhe intensiv, përfshirë shërbime, të cilat shpesh kanë potencial më të ulët për gjenerimin e të ardhurave të larta dhe të qëndrueshme. Kjo është një arsye tjetër për hartimin e ndërhyrjeve specifike që synojnë rritjen e sipërmarrjes midis grave dhe inkurajimin e tyre për të bërë biznes. Kjo jo vetëm që po ndihmon një pjesë femërore të popullatës të arrihet në punësim si një lloj programi i

⁶ <https://newsroom.mastercard.com/wp-content/uploads/2019/11/Mastercard-Index-of-Women-Entrepreneurs-2019.pdf>

⁷ http://www.instat.gov.al/media/6413/burra-dhe-gra_2019.pdf, sipërmarrësi aktive nga grate, sipas rajoneve (fq. 104)

⁸ <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/Gender2019.pdf>, prezenca e grave mes punëtorëve (fq. 67)

përfshirjes dhe mbrojtjes sociale, por po stimulon biznesin dhe po ndihmon ekonominë të rritet dhe zhvillohet.

Më poshtë janë disa përmbledhje të politikave dhe ndërhyrjeve të propozuara të identifikuar nga projekti për zhvillimin e Mikro-Ndërmarrjeve për gratë në zonën ndërkufitare. Raportet e politikave zhvillohen mbi bazën e informacionit të mbledhur gjatë gjithë studimeve të fizibilitetit të bëra në të dy vendet, komunikimin me gratë potenciale dhe sipërmarrësit ekzistues, dhe gjithashtu diskutimet mbi politikat e organizuara me palët përkatëse në të dy vendet.

Nga të gjitha idetë, 5 përmbledhje të politikave hartohen dhe përpunohen në një shabllon të duhur për të diskutuar atë me institucionin përkatës. Raportet e politikave janë zhvilluar për çështje ndërsa një konsensus i lartë u arrit në audiencën e konsultuar. Në fakt, këto ide u mbështetën me më shumë se 96% të mendimeve të të gjithë të përfshirëve. Prandaj, ata duhet të diskutohen me institucionet përkatëse kombëtare në të dy vendet dhe të negociohen nëse / a mund të fuqizohet ose zbatohet ndonjë prej tyre, në periudhën tjetër prej rreth 6 muajsh deri në fund të projektit. Për shkak të krizave të fundit me virusin korona, çdo përmbledhje e politikave mund të dërgohet me shkrim tek institucioni përkatës, dhe të paktën një përgjigje me shkrim duhet të mblidhet në përshtatshmërinë e politikës së propozuar, dhe mundësinë e ndonjë prej tyre mund të zbatohet nga institucionet përkatëse herët a vonë.

Më poshtë është lista e të gjitha politikave të propozuara, dhe më tej secila prej tyre është elaboruar me elementet kryesore:

- Përmbledhje e politikave Nr. 1 - Siguroni grave që të marrin mbështetje më të mëdha në programet e ndryshme të granteve për fillimin e një biznesi
- Përmbledhje e politikave Nr. 2 - Lehtësimi i qasjes në financa përmes një instrumenti specifik financimi të hartuar si një fond garancie dhe mekanizmi për ndërmarrjet në pronësi të grave.
- Përmbledhje e politikave Nr. 3 - Lehtësimi i dënimeve dhe forcimi i rolit arsimor të inspektimeve dhe kontrolleve për mikrobizneset⁹ (dhe indirekt për bizneset në pronësi të grave)
- Përmbledhje e politikave Nr. 4 - Stimulimi i investimeve të biznesit të përbashkët midis dy ndërmarrjeve të ndryshme dhe promovimi i bashkëpunimit ndërsektorial midis bizneseve në pronësi të grave

Përmbledhje e politikave Nr.5 - Lehtësimi i masave të reja për bashkëpunim dhe promovim ndërkufitar

---

⁹ Mikrobiznesi njihet në një tregtar / kompani me një numër mesatar të të punësuarve, bazuar në orët e punës që është deri në 10 të punësuar, dhe të ardhurat bruto të krijuara nga tregtari / ndërmarrja që nuk tejkalon 50,000 EUR në vit (shprehur në një vlerë prej mk denar); Ky dallim është në përputhje me Ligjin e Tregtisë me konsolidimin e fundit më 25.12.2018 <https://dejure.mk/zakon/zakon-za-trgovskite-drushtva>

Përmbledhje e politikave Nr. 1

Sigurimi i grave me mundësi më të mëdha për të marrë mbështetje në bazë të programeve të ndryshme të granteve dhe financimit për fillimin e një biznesi (programi i grantit të vetëpunësimit në MK, dhe skema e financimit në Alb)

Emri / titulli i politikës ose ndërhyrjes	Njohja e aplikacioneve të grave me një rezultat më të lartë dhe përparësi për financim sipas skemave ekzistuese të granteve dhe programeve të financimit për fillimin e biznesit
Logjika kryesore prapa ndërhyrjes së propozuar	Logjika kryesore në këtë masë të propozuar ka të bëjë me tejkalimin e traditës në të dy vendet që nuk do të jetë në favor të grave dhe vajzave për fillimin e biznesit, dhe as nuk po i mbështet gratë për të bërë biznes në përgjithësi. Prandaj, politika e shkurtër propozon një procedurë specifike për vlerësim me një përparësi të caktuar (rezultate më të larta) të propozimeve në emër të femrave dhe sigurimin e fondeve për gratë për të krijuar një biznes dhe kompani. Kjo masë për momentin nuk është aktive në të dy qarqet.
Logjika specifike dhe fusha më e gjerë e ndërhyrjes	Programi specifik i granteve të vetëpunësimit në Maqedoni dhe masat aktive të tregut të punës (MATP) në Shqipëri nuk përdoren ende nga gratë në një bazë të barabartë me ato të burrit. Zakonisht gratë aplikojnë me rreth 34-36% të popullsisë për MATP që janë në dispozicion në Maqedoninë e Veriut, dhe atyre u sigurohen grante për vetëpunësim me rreth 18% deri në 26% të granteve të ofruara në nivel kombëtar në Maqedoninë e Veriut ¹⁰ . Kjo është një e dhënë mesatare që është përdorur nga gratë në periudhën 2015 - 2018, ndërsa në nivelin lokal dhe në komunitetet nën-urbane, pjesëmarrja e grave në fillimin e biznesit të saj është më e ulët ose shumë e ulët. Për Shqipërinë, ato lloje të të dhënave nuk janë në dispozicion për momentin. Prandaj, është me rëndësi të madhe për të gjetur një mënyrë dhe për t'i siguruar pjesës femërore të popullsisë më shumë perspektiva për të marrë fonde brenda procedurave aktuale për shpërndarjen e fondeve dhe grante për bizneset fillestare. Dhe të kenë një mundësi më të madhe për të marrë një grant për vetë-punësim.
Rëndësia për sektorë të veçantë	Ajo lidhet posaçërisht me sektorët në zonat rurale dhe nën-urbane, dhe shumë shpesh përfaqëson sektorin ku gratë fillojnë me një "biznes tipik" siç janë shërbimet, veçanërisht ato që lidhen me prerjet e flokëve, kozmetikën, arsimin dhe shërbimet e lojërave për fëmijë etj. Lloje të tjera të biznesi ku mund të gjejmë gra në pronësi janë të lidhura me sektorin e turizmit dhe mikpritjes, dhe sektorit të tregtisë me pakicë dhe të vogël, siç janë butikët, dyqanet për shitje dhe tregtia e aksioneve dhe mallrave të ndryshme. Nëse bëhet fjalë për prodhim, zakonisht lidhet me veshje dhe tekstile, atëherë edhe sektori i artit dhe artizanatit, dizenjimi dhe më rrallë shërbimet e TI-së.
Përpunimi i problemit të identifikuar	Qeveria në dy prej vendeve - Republika e Maqedonisë së Veriut dhe Shqipëria duhet të gjejnë një zgjidhje institucionale për mbështetjen e një pjese të grave të popullatës në shpërndarjen e fondeve për vetëpunësim, duke filluar / dhe bërë biznes në përgjithësi. Ata duhet të bëjnë që sistemi i aplikimit për grante të jetë më i përgjegjshëm për gratë - duke ofruar informacione-seanca specifike për gratë në mënyrë që t'i motivojë gratë të aplikojnë, por gjithashtu, institucionet duhet të ofrojnë një sistem për vlerësim me shanse më të mëdha të grave për të marrë

¹⁰ Studimi i fizibilitetit i kryer nga projekti, në dispozicion në <http://www.cup.org.mk/publications/Fizibiliteti-studija-mikroprerprrijatija-mk.pdf>, faqe 23 me të dhëna të siguruara nga Agjencia e Punësimit për përdorimin e masave aktive të tregut të punës në Maqedoni për periudhën 2005 - 20018

	grant për vetëpunësim. Kështu, qëllimi përfundimtar është që të rritet numri i grave që marrin fonde dhe të rritet përqindja e grave sipërmarrëse që kanë sukses të hapin ndërmarrje fillestare. Gjetja e një zgjidhjeje për këtë mund të jetë që femrat të marrin më shumë pikë në sistemin e pikëve për planet e tyre të biznesit, ose të gjejnë një zgjidhje tjetër sistematike, në mënyrë që gratë të marrin pjesë me një shpërndarje të barabartë të granteve dhe fondeve në bazë 50/50%. Mund të jetë që grante t'iu shpërndahen meshkujve deri në 50%, dhe më pas të plotësohen me grante për gratë megjithë numrin e pikëve. Ky është një objektivi që është më afër shpërndarjes natyrale të granteve dhe fondeve të marra nga gratë që është e barabartë me ato të burrave.
Masë e propozuar dhe / ose instrument për ndërhyrje	Masa e propozuar ofron më shumë mundësi për të filluar me një biznes nën programin e grantit të vetëpunësimit, ku planet e biznesit të paraqitura nga gratë duhet të njihen me një rëndësi më të lartë dhe / ose të vlerësohen me një rezultat më të lartë dhe / ose të marrin më shumë pikë në procesin e vlerësimit . Procedura nuk vlen për pjesën e fondit që ofrohet ekskluzivisht për gratë, siç është ai i siguruar nga Ministria e Ekonomisë në Maqedoninë e Veriut, që është një shembull i mirë i krijimit të një fondi specifik për të kapërcyer të njëjtin problem. Në fakt, mund të jetë pjesë e zgjidhjes që i ofrohet Shqipërisë në krijimin e një fondi të ofruar posaçërisht për stimulimin e sipërmarrjes së grave.
Ligji përkatës, akti nënligjor ose dokumenti tjetër politik i propozuar për ndryshim	Për këtë përmbledhje të politikave, nuk ka një ligj apo dokument nënligjor që duhet të ndryshonte. Ajo lidhet vetëm me një rishikim të procesit të aplikimit dhe kriterëve të përzgjedhjes / sistemit të pikëve. Propozimi do të rishikohet në mënyrë që të bëhet më i ndjeshëm ndaj gjinisë. Kjo është mënyra e vetme për zgjidhje të shpejtë, për të kapërcyer sistemin tradicional të vlerave, ku gratë janë të shtypura të mendojnë për veten e saj si gra biznesi. Mënyra tjetër përreth përfshin gjithashtu një ndryshim në sistemin arsimor dhe sistemin e socializimit në shtëpi që kërkon një kohë më të gjatë për të ndryshuar.
Institucioni përgjegjës	Institucioni kryesor në këtë drejtim është Ministria e Punës dhe Politikës Sociale, dhe gjithashtu Agjencioni për Punësim që duhet të punojnë së bashku në vendosjen e procedurave të reja dhe të rishikuara për aplikimin dhe administrimin e granteve dhe fondeve. I njëjti sistem duhet të aplikohet në Agjencinë për Mbështetjen e Sipërmarrjes në rastin në Maqedoninë e Veriut dhe programin për kuponat e ofruara. Një shembull shumë i mirë është dhënë në Ministrinë e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave / dhe Agjencisë IPARD, ndërsa fondi IPARD është vendosur tashmë në një kriter të tillë ku aplikimi i grave trajtohet me përparësi më të lartë dhe merr më shumë pikë në procesin e vlerësimit
Rezultatet e pritura	Rezultatet e pritura përfshijnë: - Më shumë biznese dhe ndërmarrje fillestare të krijuara nga gratë

	- Ulje e papunësisë në mesin e grave të popullsisë
Aktivite përcjellëse të menjëhershme	Propozoni masën në Ministrinë e Punës dhe Politikës Sociale dhe paraqisni një propozim me shkrim. Merrni në kontakt dhe procesin e negociatave, bindeni me fakte dhe shifra dhe raste në vendet e zhvilluara.

Prokurimi publik

Prokurimi publik përfaqëson afërsisht 14% të BPV-së në Bashkimin Evropian (BE, 2016). Sidoqoftë, pjesëmarrja e grave në këto tregje mbetet e ulët, e vlerësuar në 1% të kontratave publike në të gjithë botën. Gjithnjë e më shumë ndihma e prokurimit, duke ndihmuar gratë të hyjnë dhe të operojnë me sukses në tregjet qeveritare, është duke u bërë mënyra më e mirë në të cilën qeveritë po mbështesin gratë sipërmarrëse përmes mjeteve të lëvizshme. Një numër vendesh tani kanë portalet on-line për të ndihmuar në eksplorimin e mundësive të prokurimit, përfshirë mjetet e shpalljes, konkurrencës dhe dhënies së kontratave.

- Gratë sipërmarrëse kanë tendencë të kenë motive dhe qëllime të ndryshme në ndërmarrësi sesa burrat. Disa gra duket se kanë më shumë të ngjarë të bëjnë vetë-punësim për të menaxhuar më mirë ekuilibrin e tyre të punës dhe jetës, ndërsa të tjera fillojnë bizneset për të shmangur "tavanin e qelqit" në punësim. Ndërsa është e rëndësishme për individët që të kenë një sërë zgjedhjesh në tregun e punës, gratë kanë tendencë të kenë potencialin e ndërmarrjes latente që nuk realizohet. Krijuesit e politikave duhet të zhblllokojnë këtë potencial, duke pranuar që gratë janë një grup heterogjen me shumë dallime në motivimet, qëllimet dhe projektet e tyre.
- Sfidat që gratë identifikojnë në fillimin e një biznesi përfshijnë dekurajimin e qëndrimeve shoqërore dhe kulturore, nivele më të ulëta të aftësive të sipërmarrjes, vështirësi më të madhe për të hyrë në financimin e fillimit, rrjetet e ndërmarrjeve më të vogla dhe më pak efektive dhe kornizat e politikave që dekurajojnë sipërmarrjen e grave. Instrumentet tradicionale siç janë trajnimi dhe grantet përdoren për të adresuar këto pengesa, por këto qasje duhet të zgjerohen sepse ato nuk kanë pasur një shtrirje të plotë të popullatës.
- Disa qasje të reja të politikave për të mbështetur gratë në sipërmarrësi kanë filluar të shfaqen. Shumë vende po eksplorojnë potencialin e përdorimit të prokurimit publik për të hapur mundësi tregu për gratë dhe duke siguruar më shumë mbështetje për sipërmarrësit gra të orientuara drejt rritjes me programe të dedikuara për inkubator dhe përsheptues të biznesit dhe krijimin e një infrastrukture për kapitalin e rrezikut.
- Kushtet e gjera institucionale gjithashtu duhet të përmirësohen. Një aspekt është kultura. Sipërmarrësit janë të ndikuar fuqimisht nga modelet e roleve dhe konteksti shoqëror. Prandaj është e rëndësishme të promovoni gratë sipërmarrëse si modele të roleve dhe të sigurohet që sistemi arsimor është neutral ndaj gjinive dhe nuk dekurajon gratë të hyjnë në fushat STEM (d.m.th. shkencë, teknologji, inxhinieri dhe matematikë). Më në fund, veprime më të synuara mund të ndërmerren për të siguruar që politikat familjare, politikat sociale dhe politikat tatimore nuk diskriminojnë ndërmarrësinë nga gratë.